

Burcu Karakuş

<http://orcid.org/0000-0003-0833-7110>

PhD Student, Van Yüzyüncü Yıl University, Department of History, History of the Middle Ages, Türkiye, burcukarakus8@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Karakuş, B. (2025). Konstantinopolis Hipodromu ve Geç Roma Döneminde Hiziplerin (Demosların) İsyanları (4. ve 6. Yüzyıllar). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (1), 904-922.

Konstantinopolis Hipodromu ve Geç Roma Döneminde Hiziplerin (Demosların) İsyanları (4. ve 6. Yüzyıllar)*

Öz

Roma kentlerinin en önemli kamusal mekânlarından biri olan hipodromlar, araba yarışları, gladyatör, vahşi hayvan dövüşleri, pandomimler, danslar gibi çeşitli gösteri ve törenlerin düzenlendiği yerlerdi. Doğu Roma'nın başkentinde, bugün Sultanahmet olarak bilinen tarihi yarımadanın doğu ucunda önemli bir konumda inşa edilmiş olan Konstantinopolis Hipodrom'u da bu yapılar arasında en önemlilerinden biridir. Roma İmparator'u Severus Septimius (M.Ö. 193–211) döneminde inşa edildiği varsayılan ve I. Konstantinus (M.Ö. 307–337) döneminde genişletilerek tamamlanan Konstantinopolis Hipodromu'nda, ortaya çıkış tarihi belli olmayan atlı yarışlar düzenlenirdi. Quadriga denilen dört atın çektiği iki tekerlekli araba takımları, İmparator Romulus'un verdiği isimler olan Yeşiller, Maviler, Kırmızılar ve Beyazlar olarak bilinir. Bizans İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren varlığını sürdüren atlı araba yarışları yüzyıllar içerisinde siyaseti ve toplumu farklı açılardan etkilemişlerdir. Çalışmada Konstantinopolis Hipodrom'un oluşumu, burada düzenlenen atlı yarışlar ve demos ya da hiziplerin Bizans İmparatorluğu'nda 5. ve 6. yüzyıllarda Siyasî İktidarı Zorlayan önemli isyanlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Roma, Bizans, Konstantinopolis Hipodromu, Atlı yarışlar

*Bu makale 10225 numaralı Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Bap Projesi kapsamında "Herakleios Hanedanlığı Dönemin'de Bizans-Müslüman İlişkileri (610-711)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

The Hippodrome of Constantinople and the Revolts of the Factions (Demos) in the Late Roman Period (4th and 6th Centuries)

Abstract

Hippodromes, one of the most important public spaces of Roman cities, were places where various shows and ceremonies such as chariot races, gladiator and wild animal fights, pantomimes and dances were organised. The Hippodrome of Constantinople, which was built in an important location at the eastern end of the historical peninsula known today as Sultanahmet in the capital of Eastern Rome, is one of the most important among these structures. Assumed to have been built during the reign of the Roman Emperor Severus Septimius (193-211 BC) and expanded and completed during the reign of Constantine I (307-337 BC), the Hippodrome of Constantinople was used to organise horse races with an uncertain date of origin. The two-wheeled chariot teams drawn by four horses called quadriga are known as the Greens, Blues, Reds and Whites, names given by Emperor Romulus. Horse-drawn chariot races, which have been in existence since the foundation of the Byzantine Empire, have influenced politics and society from different angles over the centuries. In this study, the formation of the Hippodrome of Constantinople, the horse races organised here and the important rebellions of demos or factions that challenged the political power in the Byzantine Empire in the 5th and 6th centuries will be discussed.

Keywords: Rome, Byzantium, Constantinople Hippodrome, Horse races

Giriş

Yunanca hippos (at) ve drómos (parkur, koşu yolu) kelimelerinden türetilen hipodrom kelimesi, at yarışlarının yapıldığı bir mekânı ifade eder (Liddell & Scott, 1901; Mango, 2010). Hipodrom olarak adlandırılabilir ilk yapılar -veya daha doğrusu ilk yarış alanları- antik Yunan'da ortaya çıktı ve uzun bir evrim sürecinin ardından ideal biçimlerini Roma medeniyetinde buldu. Yunanistan'da ilk hipodromlar genellikle oldukça basit bir şekilde düzenlenmişti. Arabaların tur attığı ve yarıştığı uzun ve geniş bir düzlük vardı. Bunun etrafında veya yanında seyircilere ayrılmış bir alan vardır ve arabaların yarışı aynı anda başlatmasına izin veren bir düzenleme vardı. Bilinen en eski antik hipodrom, Yunanistan'daki Olympia¹ hipodromudur. Artık var olmayan hipodrom, yaklaşık 600 metre uzunluğunda geniş, düz ve açık bir alandı. Yarışma alanında, yarışmacıların yarışı aynı anda başlatmasını sağlayan başlangıç kapıları vardı. Ayrıca, geniş alanı ortadan iki yarış pistine bölen ve bitiş çizgisinin yanı sıra sonunda bir dönüş noktası olan bir bariyer de vardı. Ayrıca pistin kuzey tarafında alçak bir tepe, güney tarafında ise seyircilerin yarışları daha rahat izleyebilmeleri için yapay bir set bulunuyordu. Olympia'daki stad-
yumun güney tarafında olduğu varsayılan bu alan kalıntıları zamanla Alpheios Nehri'nin altında

¹ Antik Olympia, batı Peloponnese'de bulunan Zeus'a tapınmaya adanmış eski bir Yunan mabet alanıydı. Pan-Hellenic Olimpiyat Oyunları, MÖ 776'dan M.Ö. 393'e kadar her dört yılda bir Zeus onuruna düzenlendi (Andronicos, 2002).

kaldığından, yapıyı gösterecek arkeolojik veri günümüze ulaşmamıştır (Humphrey, 1986). Roma dünyasında hipodromlar, şehrin çoğu vatandaşına hitap edebilecek özel mimarisi ve araba yarışlarıyla birlikte belirli standartları olan bir yapı türü olarak ortaya çıkmıştı. Uzunluğu 500 metreyi bulan yarış alanı, ortasından bir bariyerle iki yola bölünmüş, bariyerin iki ucuna dönüş tabelaları yerleştirilmiş, başlangıç noktasına aynı anda açılan kapılar konulmuş ve çok sayıda seyirciyi ağırlamak için yarış pistini üç taraftan çevreleyen iki veya üç katlı tribünler inşa edilmiştir. Roma’da, bu yeni hipodrom mimarisinin en belirgin örneği Circus Maximus’tur. Roma halkını memnun etmek için bu muazzam yapı, İmparator Julius Caesar (MÖ 100-44) tarafından daha eski bir çağdan kalma hipodromun yerine MÖ 46 yılında inşa ettirilmişti. Başlangıçta ahşap oturma sıralarına sahip olan hipodrom, İmparator Trajan (MS 98-117) döneminde kalıcı olarak taş döndürüldü. Circus Maximus’un parkuru 550 metre uzunluğunda ve 80 metre genişliğindeydi ve Spina Duvarı adı verilen bir bariyerle ikiye bölünmüştü ve üzerinde Mısır’dan getirilmiş iki dikilitaş ve çeşitli heykeller vardı. Spina’nın her iki ucunda konik dönüş direkleri vardı. Pistte tamamlanan her turu belirtmek için yunus biçimli tur işaretleyicileri döndürülürdü. Yarış arabaları, yarışı aynı anda açarak başlatan on iki kapıdan piste çıkarlardı. 100.000’den fazla seyirci alabilen Circus Maximus, Roma şehrinin yeni eğlence ve tören mekânı oldu ve halk arasında büyük popülerlik kazandı. İmparatorlukta tüm hipodromlara ilham kaynağı olan Circus Maximus, daha sonra birçok önemli Roma şehrinde inşa edilen hipodromlar için bir model oldu (Akyürek, 2021).

1. Konstantinopolis Hipodromu

Konstantinopolis Hipodromu Roma’daki Circus Maxcimus’un bir benzeri olarak inşa edilmiştir (Constantine VII Porphyrogenitos, 1999). Roma imparatoru Septimus Severus’un (MÖ 193-211) Hipodromu MS 210 civarında inşa etmeye başladığı söylenir. Bu, Byzantion’u fethetmesinden sonra, kendisi ve kuvvetleri Byzantion’da direnen rakibi Pescennius Niger arasındaki bir iç savaş sırasında olmuştu. Hipodrom, İmparator Septimius Severus döneminde inşasına başlanmış olsa da tam olarak ne zaman inşa edildiğini veya Roma tarzı araba yarışlarının kökenleri bilinmiyor (Bassett, 1991). I. Konstantinus 324 yılında Byzantium’u, imparatorluk tahtına layık bir şehir olarak inşa etmeye başladı. Tapınaklar, forumlar, bir senato binası, bir saray kompleksi, şehir surları ve büyük bir spor stadyumu gerekiyordu. Tüm bu binalar bir Roma başkenti için önemli bileşenlerdi. I. Konstantinus, Konstantinopolis Hipodromu’nu MS 11 Mayıs 330’da Bizans başkentinin resmi açılışı için kullandı. Yaklaşık 100.000 kişilik kapasiteye sahip olduğu düşünülen Konstantinopolis Hipodromu son derece görkemli bir bina olarak inşa edilmişti. Hipodrom’un orta çizgisini belirleyen Dikilitaş, Yılanlı Sütun ve Theodosius

Anıtı günümüze kadar ulaşmış olup Sultanahmet Meydanı'nı süslemektedir. Atlı araba yarışları geleneği Roma'ya taşındığında, hipodromlar ek sosyal ve politik işlevler üstlenmişti. Quadriga adı verilen ve dört atın çektiği arabaların yer aldığı bu yarışlar, bir spor müsabakasından çok daha fazlası haline gelmiş ve profesyonel takımlar tarafından düzenlenen, kitleler halinde seyirciye yönelik eğlence etkinliklerine dönüşmüştü. Konstantinopolis Hipodromu'nda araba yarışlarının yanında sessiz tiyatro oyunu [*pantomima*] halk eğlencesinin belli başlı kaynakları hâline gelmişti. Araba sürücüleri dört farklı renk kıyafet giyiyordu (yeşil, mavi, beyaz ve kırmızı) Her renk organize olmuş taraftar gruplarını temsil etmekteydi (Vasiliev, 1952).

5. yüzyıldan itibaren Bizans'ta araba yarışı grupları “demos”(δημος)² (çğ.demoi) adıyla anıldı. Demos teriminin genel olarak insanlar (halk), özgür vatandaş ve kentsel bir bölgedeki nüfus şeklinde tanımlanan iki anlamı vardır (Liddell & Scott, 1901; Altunbeğ Turgut, 2022). Renkler kaynaklarda “meros” (μέρος) adıyla da anılmış olup “hizip” şeklinde tercüme edildi. Demoi (δημοί) üyelerine de “demotai” (δημῳτάι) denirdi. Yarışlara dört büyük takım katılıyor ve bunlar isimlerini renklerinden alıyordu: En seçkinleri Maviler ve Yeşillerdi, fakat bunların yanında Kırmızılar ve Beyazlar da vardı³. Konstantinopolis Hipodromu'nda gladyatör dövüşü olmazdı ancak araba yarışları sert bir spordu ve çoğu zaman gladyatör oyunları kadar ölümcüldü. Birçok arabacı yirmili yaşlarının başında ölse de bazıları sonsuz şöhrete kavuşmak için yeterince uzun süre hayatta kalmayı başardı (Constantine VII Porphyrogenitos, 2012; Sturluson, 1961; Cameron, 1973; MacLagan, 1968; Magdalino, 2010; Minorsky, 1950). Bizans başkenti Konstantinopolis'de halk *Demos* veya *Dem* denilen halk partileri vasıtasıyla örgütlenmişlerdi. Sembollerini olan flamaların renklerine göre Maviler ve Yeşiller adıyla bilinen iki partinin bünyesinde toplumun en üst düzeydeki aristokratından en alt sınıftaki kölesine kadar bütün insanlar yer alabiliyorlardı. Zamanımızın siyasî partileri, sivil toplum örgütleri ve spor kulüplerinin bazı niteliklerine sahip olan Bizans demosları gücünü her zaman Konstantinopolis Hipodromu'nda gösteriyordu. Halk yeni tahta çıkan imparatoru burada alkışlayarak bir nevi onun tahta çıkışının meşru olduğunu ilan ediyordu. Demoslar vasıtasıyla halk, Hipodrom'da imparatorun ve imparatorluk yönetiminden beklentilerini dile getirir, memnuniyetini ya da şikâyetini ifade ederdi. İmparator da emir, yasak ve dileklerini yine Hipodrom'da halka duyururdu. Dolayısıyla Hipodrom siyasî iktidarla halkın doğrudan temas ettikleri ve birbirlerine karşı tavır ve

² (Demos (δημος), Bir bütünün parçası, pay (Liddell & Scott, 1901).

³ Roma İmparatorluğu'nun sirklerinde ve hipodromlarında her zaman dört grup vardı; Kırmızılar, Beyazlar, Maviler, Yeşiller. Ancak Geç Antikçağ'da neredeyse sadece Maviler ve Yeşillerden bahsedilir. Ancak durum böyle değildir. Hipodromda XII. yüzyıla değin her yarışta Kırmızılar ve Beyazlar görünmektedir (Cameron, 1993).

güçlerini gösterdikleri yer olması bakımından son derece önemliydi. Halk şikâyetlerini (vergi-ler, devlet memurlarının görevden alınması, yiyecek fiyatları vb.), dertlerini, arzularını hipodromda, hizipler yoluyla bildirip imparatorun kulak vermesini umuyordu. İmparator isterse bu dilekleri yerine getirip halkın takdirini kazanabiliyordu (Vasiliev, 1952; Kazhdan, 1991). Hipodromlar, imparator için vitrin ve kişisel eğlence işlevi görüyordu (Gilles, 1988; Bassett, 2004). Ancak bunların hepsinden öte Hipodrom, halk içindi. Bizans'ta söylenilen eski bir söz olan *Ayia Sophia'nın Tanrı için sarayın imparator için ve Hipodrom'un halk için olduğunun* söylenmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Atlı araba yarışlarının yapılması Konstantinopolis halkı için bir tutkuydu. İmparatorluk şehirleri sakinlerinin büyük bölümü Hipodrom'daki yarışların iptila derecesine varan takipçileriydi. İmparatorlukla ilgili törenlere halkın büyük kesiminin katılımını sağlamak bilinçli bir politikaydı ve Maviler ve Yeşillerin temsilcileri bütün törenlerin neredeyse hepsine katılarak önemli bir rol oynamışlardı (Cameron, 1993; Pitarakis & Işın, 2010). Erken dönem örneklerinde hizipler organizasyon becerileri ile başkentteki güçlü ve kuvvetli plebleri (köleleri) tehlike anında seferber etmişlerdi. İki hizip de geniş ve çeşitli halk kitlelerini bünyesinde bulunduruyordu. Düzenli ordunun bulunmadığı yerlerde yerel milis görevinde olabiliyorlardı. Siperlerin, surların korunması ve savunulması gibi görevlerde yer alıyorlardı. Bu halk hizipleri, şehrin milis kuvveti, inzibat olarak ve surlarının, savunma duvarlarının inşası ve bakımı gibi birçok kamu görevinde hizmet ediyorlardı. Theodosios Surları'nın 447'de depremle zarar gördüğü ve Attila ve Hunların Yunanistan üzerinden yaklaştıkları riskli bir dönemde, zarar gören surlar bütün vatandaşlar tarafından altmış günde onarılmıştır. Maviler ve Yeşiller, 16,000 işçisi ile birlikte, bu görevde yerlerini almışlardır. 583'te Avarlara karşı olan savunmada, 614'te Perslere karşı Kudüs'ün savunulmasında mücadele etmişlerdir. Başkentteki hizipler, kentin *praetoruyla* ilişkilidiler. Hipodromda *praetor* onların başında bulunur ve anarşiyi önleme ve bastırmada imparatorun bir tür sigortası görevini görürdü. Hizipler kalabalıkları organize edebilen ve harekete geçirebilen güce sahiplerdi. Bu takımların destekçileri sürekli olarak hem kendi aralarında hem de ara sıra zabıta güçleriyle yumruk yumruğa kavga ediyorlardı. Takımların mensuplarının, imparatorluğun bir ucundan diğerine birbiriyle irtibatı vardı (Constantine VII Porphyrogenitos, 1999; Dagron, 2010; Pitarakis & Işın, 2010). Hipodromda düzenlenen yarışlarda bazı imparatorlar tarafsızlığı seçerken bir kısmı da desteklediği hizbi açıkça ilan etmişlerdir. Örneğin; II. Theodosius (408-450) Yeşilleri tutuyordu, I. Justinos (518-527) ile halefi I. Justinianus (527-565) ise Mavileri destekliyordu. Bir imparator büyük hiziplerden birine arka çıkarak nüfusun önemli bir unsurunun desteğini sağlayabiliyordu. Ancak İm-

parator Anastasius'un (491-518) hükümdarlık dönemi, özellikle hipodrom fraksiyonları açısından diğer dönemlere kıyasla daha büyük gerilimlere sahne olmuştur. İmparator, Kırmızılar fraksiyonunu desteklerken hem Mavileri hem de Yeşilleri karşısına almış ve bu tutumu, şehirdeki sosyal ve siyasî dengeleri olumsuz etkilemiştir. Söz konusu politika, halk arasında huzursuzluk yaratmış ve hipodrom rekabetlerinin sadece sportif olmaktan çıkıp doğrudan siyasal ve toplumsal çatışmalara dönüşmesine yol açmıştır (Malalas, 1986; Constantine VII Porphyrogenitos, 1999). Merkezî iktidar dışında hiziplerin farklı sınıf ve mevkilerde destek olan temsilcileri vardı. Maviler daha ziyade toplumun orta ve üst sınıfların mensuplarından oluşurken Yeşiller tüccar, zanaatkâr, işçi, memur ve fakir kesimlerce desteklenmekteydi. Geleneksel olarak, konsil kararlarını savunan ve Kalkedonlular şeklinde adlandırılan Maviler, Ortodoks taraftarları ve Yeşiller ise Monofizit taraftarları idi. 431'de Efes'te toplanan mecliste Nestorios'un görüşlerinin dindışı sayılmasından dolayı, İskenderiye Okulu'nun İsa'nın tanrısallığını öne çıkardığı aşırı görüşe Monofizit ismi verilmişti⁴. Bütün Yeşiller monofizit değildi, ancak bütün monofizitler Yeşillerden idi. Bu sebeple Hipodrom hizipleri arasındaki çekişmenin doğrudan dini rekabetin bir yansıması olarak görebiliriz. Ancak İmparator I Justinianus (525-565) döneminde bu durum biraz farklı bir hal almıştı. İmparator I. Justinianus, Mavileri desteklerken İmparatoriçe Theodora Monofizit Yeşilleri desteklemişti. I. Justinianus, Ortodoks öğretisinin takipçisi ve destekçisi olsa da imparatoriçeden dolayı Monofizitler lehine bir dönem tavizlerde bulunmuştu. Son yıllarında ise Monofizitleri desteklediğini bilmekteyiz. Katı bir Monofizit olan II. Iustinus (565-578) tahta çıktığında hizipler arasında mutlak bir tarafsızlık politikası izleyeceğini açıklamıştı. Bu tarafsızlık siyaseti sayesinde, hiziplerin daha önceki dönemlerde yol açtığı şiddet eylemlerinin önüne geçeceğini umuyordu. Phokas'ın tahttan indirilişi ve Herakleius'un tahta çıkışı da hiziplerin desteğiyle olmuştu (Mitchell, 2016).

2. Geç Roma Döneminde Hiziplerin İsyanları (491-610)

Başkanları devlet yöneticileri tarafından tayin edilen hizipler, atlı yarışların ötesinde Bizans İmparatorluğu'nda siyasî ve sosyal ve dinî hayatın merkezinde yer almaktaydılar. Öyle ki hiziplerin destekledikleri kişi imparator oluyor, atlı yarışlar sırasında hipodromda, halk ile İmparatorlar arasında aracılık yapıyorlar ve çoğu zaman vergilerin düşürülmesine, istenmeyen memurların görevden alınmasına dahi sebep olabiliyorlardı. Sayıca fazla olan hizip grupları her

⁴ Her ne kadar çoğunlukla Monofizitizm (tek tabiatçılık) ve Diyofizitizm (iki tabiatçılık) şeklinde bir genelleme yapılıyor ise de aslında her iki görüş de iki tabiatı, yani İsa'da beşerî ve ilahî olmak üzere iki tabiat bulunduğunu kabul eder. Bununla birlikte monofizit teoloji, genel olarak ifade edecek olursak, sonradan beşerî yönün ilahî tabiat içinde kaybolduğunu adeta absorbe edildiğini savunur. "Monofizit teolojiler" demek belki daha uygundur. Zira daha keskin olandan daha ılımlı olana uzanan birçok monofizit görüş söz konusudur; Monofizit inanç için ayrıca bkz; (Krüger, 1994; Frend, 1987; Çoban, 2013).

daim halkın desteğini alarak imparatorlukta bazen huzurun yerleşmesi için uğraşsalar da çoğu zaman çıkan isyanlarda en önde olmuşlardı. Aşağıda Geç Roma Çağı'nda (Bizans İmparatorluğu) Anastasius (491-518) döneminden Herakleius'a (602-710) kadar Hiziplerin çıkardığı isyanları anlatacağız.

2.1. İmparator Anastasius Dönemi ve Kırmızılar (501-512)

İmparator Anastasius'un iktidarı sırasında Maviler ve Yeşiller arasındaki rekabet, zaman zaman büyük çaplı isyanlar haline geldi. Hipodromdaki yarışlar, iki grup arasındaki düşmanlığı körükleyerek toplumsal düzeni tehdit eden bir unsura dönüştü. 493'te imparator, Hipodrom'da locasında bulunuyorken Yeşillerin destekçileri, araba yarışları yapılırken, taş attıkları için şehir valisi tarafından tutuklanan üyelerinin serbest bırakılması için imparatora başvurdular. İmparator Yeşillerin isteğini geri çevirdi ve tutsakların salı verilmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Yeşillerin taraftarları tarafından taş yağmuruna tutuldu. Konstantinopolis sokaklarında gösteriler ve taşkınlıklar yaşandı. İmparator ve imparatoriçenin yıkılan, tahrip edilen heykelleri sokaklarda sürüklendi. Birçok kişi tutuklanıp cezalandırıldıktan sonra, Yeşil hizbin hamisi olan Platon'un şehir valisi olarak atanmasıyla ortalık sakinleşti. 501 yılında yine Hipodrom'da imparator yandaşı olan Yeşillerle muhalifi olan Maviler arasında çatışma çıktı. Siyasî iktidarın kendilerini kayırmasından cüret bulan Yeşiller, gösteri ve eğlencelerin yaşandığı bir sırada Mavilere saldırdılar. Çıkan çatışmalarda imparatorun gayrimeşru oğlu da öldürüldü. (Malalas, 1986; Chronicon Paschale, 1989; Daş, 2015). Bu dönemde, Bizans Kilisesi'nin 451 yılında Kalkedon'da düzenlenen Dördüncü Ekümenik Konsil'inde⁵ ana tartışma konusu olan Kristolojik meselede derin bir bölünme yaşanmıştı. Konstantinopolis'te teolojik tartışma kelimelerle sınırlı değildi. 512 yılında İmparator I. Anastasius ayine, Kalkedon'da kabul edilen tanımlarla çelişiyor gibi görünen Monofizit inancı içeren bir ekleme yapılmasını önerdi. 4 Kasım 512'de yapılan gösterilerin ertesi günü on binlerce insan Hipodrom'da toplandı. İmparator aleyhine atılan sloganlar bir süre sonra "Bütün dinsizler yok edilecek!" bağırışlarına dönüştü. Hipodrom'dan çıkan on binler şehre dağılarak Monofizit inançta olanların evlerini ve mülklerini ateşe verdiler. Değişikliği önerdiğine inanılan eski bir episkoposun evine yürüdüler ve onu bulamayınca binayı yağmalayıp yaktılar. Sonunda, muhtemelen İsa'nın doğuşu hakkında karşıt görüşe sahip olduğundan şüphelenildiği için ele geçirilen ve başı kesilen Suriyeli bir keşişi kurban olarak

⁵ Dördüncü Ekümenik Konsilin Kararı ile; Doğu Hristiyanları (Ermeni Apostolik, Süryani Kadim, İskenderiye Kipti, ve Habeş kiliseleri olarak bildiğimiz kiliseler) Batı Hristiyanları'ndan (Ortodoks, Katolik, Protestan kiliseleri diye bildiğimiz kiliseler) ayrılmışlardır (Madrigal, 2014).

seçtiler. Kafası bir direğe asıldı ve “İşte Teslis’in düşmanı!” çığlıkları arasında sokaklarda do-laştırıldı. İki gün boyunca İstanbul sokaklarına hâkim olan zincirinden boşanmış kitleler katli-amlar yaparak binlerce Monofizit’i öldürdüler. İsyân öyle bir aşamaya geldi ki Areobindus adlı bir asi, isyancılar tarafından imparator olarak ilan edilecekti. İsyânı, Anastasius’un soğukkanlı tavrı durdurdu. Anastasius, Hipodrom’u dolduran 20.000’den fazla asinin karşısında çıkıp sa-kince başındaki imparatorluk tacını ve sırtındaki erguvan renkli imparatorluk kaftanını çıkardı. Sonra halka hitaben çok etkileyici bir konuşma yaptı. Artık imparatorluğu bıraktığını kimi isti-yorlarsa onu söylemelerini, kendisinin imparator olarak görevde kalması arzu ediliyorsa is-yankârlığın bitirilmesini istedi (Agatias, 1975; Theophanes, 1982; Malalas, 1986; Chronicon Paschale, 1989; Harris, 2017).

2.2. Nika İsyanı (532)

Konstantinopolis tarihinin en büyük isyan hareketlerinden biri, İmparator I. Justinianus (527-565) döneminde yaşandı. Bu isyanın temel nedeni dinî değil mali politikalarıydı. Halkın ağır vergilerle ezilmesi karşısında 532 yılında Hipodrom’da Maviler ve Yeşiller birleşerek isyan et-tiler. 10 Ocak Cumartesi günü yapılan yarışlardan sonra taraftar grupları isyan etti ve bu da yedi önde gelen isyancı liderinin kent Praefectusu (vali) Eustathius tarafından tutuklanmasıyla so-nuçlandı. Beşi asılarak öldürüldü, ikisi ise (biri Yeşillerden diğeri Mavilerden) idam sehpasın-dan (forca ile idam) sözde kaçmışlar ve kenti terk ederek şehrin karşı yakasında Kzykhos’da (Kadıköy) bir manastıra sığınmışlardı. Bir sonraki yarış için 13 Ocak Salı günü toplandığı zaman, kalabalık imparatorlardan kaçakları affetmesini istedi. İmparator, kaçakların affedilmesini kabul etmedi ve hiziplerin sözlerine kulak tıkadı. Ancak tutsakların affedilmemesi başkentte daha büyük isyanların çıkmasına sebep oldu. Kalabalıklar, 4 Ocak’ta “Nica” (Zafer) diye bağı-rarak Eudaemon’un ofisini bastılar, mahkûm edilen yandaşlarını kurtardılar ve birkaç kamu binasını ateşe verdiler. Ertesi gün Hipodrom’da toplandılar ve başkent Praefectusu Eudaemon ile bir önceki yıl Doğu’nun praetorian prefect’i (Ordu Komutanı) olarak atanan John ve 529’dan beri quaestor (olan Tribonian’ın da görevden alınmasını talep ettiler. Her ikisi de aristokrasi tarafından şiddetle sevilmiyordu ancak başkentten sıradan vatandaşları tarafından özellikle se-vilmediklerini düşünmek için bir neden yoktur ve onlara karşı kışkırtma aristokratlar tarafından teşvik edilmiş olabilir. İsyancılar sebebiyle zor durumda kalan I. Justinianus, üç bakanı da görev-den almaya razı oldu ancak kalabalık yatışmadı. İsyancılar daha sonra Anastasius’un yeğeni Probus’un evine giderek onu imparator ilan etmek istediler. Ancak o kaçmıştı ve evini yakarak daha fazla kamu binasını ateşe vermekle yetinmek zorunda kaldılar. İmparator tutuklular için

18 Ocak'ta imparator genel af vaat ederek kalabalığı tekrar yatıştırmaya çalışsa da onu düşmanca gösterilerle karşıladılar ve o zamana kadar I. Justinianus'la birlikte sarayda bulunan Anastasius'un diğer iki yeğeni Hypatius ve Pompeius'un evlerine döndüklerini öğrenerek yürüyüşe geçtiler ve Hypatius'u imparator ilan ettiler. Önüne gelen fırsattan istifade etmek isteyen Hypatius ise kendisini destekleyen bazı senatörlerden oluşan bir konsey topladıktan sonra, kalabalıkla birlikte Hipodrom'a yürüdü (Agathias, 1975; Malalas, 1986; Chronicon Paschale, 1989; Jones, 1964; Cameron, 1993; Berger, 2013). İsyan sırasında Büyük Saray'da olan İmparator I. Justinianus, yapacak bir şeyi olmadığı için başkentten kaçma planı yapıyordu. O sıra İmparatoriçe Theodora ona kaçmaktan vazgeçip korkusuzca savaşması gerektiğini şu sözlerle anlattı: “Başka hiçbir umar kalmasa bile ben yine kaçmaktan nefret ederim. Hepimiz, doğuştan, ölüme mahkûm bulunuyoruz. Ne var ki, başlarında taç taşıyanlar, saygınlıklarını ve güçlülüklerini yitirdikten sonra yaşamamalıdır. Tek bir gün bile kimsenin beni taçsız ve erguvansız olarak görmemesi için Tanrı'ya yalvarıyorum. Beni kraliçe adıyla selamlamanın sona erdiği gün yaşam ışığım da sönmüş olmalıdır. İmparator! kaçmaya karar verdiyseniz, hazineler sizindir. İşte deniz, işte gemileriniz! Ama can kaygısının sizi sefalet içinde bir yaşama ve aşağılık koşullarda bir ölüme uğratmasından korkunuz. Ben, eskilerin özdeyişiyle, tahtın şanlı bir mezar olduğuna inanıyorum.” İmparatoriçenin sarf ettiği bu sözler isyan sebebiyle korku içerisinde olan İmparator I. Justinianus'a cesaret vermişti. Theodora daha sonra sarayda bulunan Doğu'dan yeni çağrılmış olan *Magister Militum per Orientem* (Doğu'daki Bizans Kuvvetlerinin Genel Komutanı) Belisarius ve *Magister Militum per Iliricum* (Iliricum Bizans Kuvvetlerinin Genel Komutanı) Mundus'u çağırarak onları isyancıların üzerine sevk etmişti. Daha yeni başkente gelmiş olan Belisarius ve Mundus'un yanlarında birer küçük birlikleri vardı. Bu arada Hypatius'u destekleyen hizipler ve yandaşları Hipodromu doldurmuşlardı. Bu durumu haber alan generaller, Hipodrom'a doğru hareket ettiler. Karşılarında savaşmak için bekleyen 30.000 kişi vardı. Birlikler hiç beklemeden hipodromu dolduran halkın arasına daldı ve savaş katliama dönüştü. Kaynakların belirttiğine göre Hipodromda bulunan kimse oradan sağ çıkamadı. Hypatius kardeşiyle birlikte tutuklandı ve her ikisi de ertesi gün idam edildi. Onu destekleyen senatörler sürgüne gönderildi ve mallarına el konuldu. Ancak bir süre sonra Hypatius ve Pompeius'un oğulları gibi onlar da affedildiler ve mülklerini geri aldılar (Prokopius, 2002; Choniates, 1984; Jones, 1964; Greatrex, 1997; Meier, 2003). İsyan güçlkle bastırıldıktan sonra I. Justinianus, Konstantinopolis'i âdeta yeniden kurmak zorunda kaldı. İsyan esnasında tahrip olan Ayia Sophia, kentin imar faaliyetleri sırasında yeniden inşa edildi (Malalas, 1986; Chronicon Paschale, 1989; Prokopius, 2002; Emerson & Nice 1951; Gibbon, 2020).

2.3. İmparator Mavrikius'un Sonu ve Yeşiller (602)

İmparator Mavrikius (582-602) döneminde doğuda ve batıda yapılan savaşlar dolayısıyla çok büyük masraflar yapılmıştı. Tasarruf maksadıyla orduya ayrılan tahsisat dörtte bir oranında azaltıldı. Askerlerin maaşlarının azalması ve onlar için şartların ağırlaşması genel bir memnuniyetsizliğe yol açtı. Orduda ise disiplin büyük ölçüde gevşedi, öyle bir hal aldı ki Mavrikius'un saltanatına mal oldu. 602 yılının sonbaharında imparator, orduya yeniden Tuna'nın ötesine geçme emrini verdi. Fakat askerler kışın gelmesi sebebiyle Konstantinopolis'e dönmek istedikler. Uzun bir süredir savaşta oldukları için ruhsal ve fiziksel olarak tükenmişlerdi. Her sene alıştıkları gibi kışı ailelerinin yanında geçirmek istiyorlardı. Ayrıca karargâhın bulunduğu Pannonia Bölgesi'nde kış mevsimi oldukça çetin geçiyordu. Bu soğuk iklime alışık olan Avar- Slav kütleleri Bizans karargâhına ani hücum yaparak ordunun yok olmasına sebep olabilirlerdi. Askerlerin bu söylemleri boşuna değildi fakat bu sıkıntılara rağmen imparator, başkente gelişlerini engelleyerek ordunun Tuna'da kalacağını bildirdi (Simocatta, 1997; Cameron, 1993). Askerler verilen emre itaat etmeyerek Tuna'yı geçip Securisca (Bulgaristan/Nikopol) kalesine vardıkları zaman daha ileriye gitmeyi reddettiler. General Petrus'a sırtlarını döndükten sonra aralarından bir komutan olan Phokas'ı, liderleri olarak ilan ettiler. Bu haber ile acilen Konstantinopolis'e giden Peter elinde isyancıların mektubunu taşıyordu. Bu mektupta askerler artık Mavrikius'u tanımadıklarını lider olarak Phokas'a itaat edeceklerini yazmışlardı. Bununla beraber imparatorun ailesine sadık kalarak oğlu Thedosios'u ya da kayın pederi Germanos'u, Phokas'a halef olarak kabul edebileceklerini söylediler. Mektup Mavrikios'un eline geçince çok hiddetlenerek oğlunu ve kayın pederini ihanetle suçladı. Oğlunu kırbaçlatan Mavrikius, kayın pederini ise huzuruna çağırıp hakarete bulundu, onu kendisine ihanet etmekle suçladı. Bunun üzerine Germanos kaçarak Ayia Sophia Kilisesi'ne sığındı (Agapius, 1912; Simocatta, 1997). Mavrikius, asileri durdurmak için Maviler ve Yeşillerin desteğini istedi. Hizipler, ilk başta asilere karşı imparatorla güçlerini birleştireceklerini söyleseler de bir süre sonra böyle olmadığı anlaşıldı. Çok geçmeden başkente özellikle imparatorun bedava ekmek dağıtımını yasaklaması sebebiyle imparatora karşı protesto ve ayaklanmayı desteklediler (Simocatta, 1997). Maviler ve Yeşillerin⁶ desteğini alan isyancılar doğruca Doğu Orduları Komutanı Konstantinos Lardys'in evine doğru ilerledi ve orayı ateşe verdiler. O sırada Lardys sarayda olduğu için canını kurtarabildi. İsyan şiddetlenince imparator, karısı Konstantina, sekiz çocuğu ve Lardys ile birlikte gizlice

⁶ 602 yılında Konstantinopolis'te hiziplerin sayısı Maviler 900, Yeşiller ise 1500 kişiydiler (Cameron, 1973).

saraydan çıkıp küçük bir kayığa bindi. Asya yakasına doğru açılarak şiddetli rüzgâr sebebiyle Nikomedia Körfezi'nde bulunan Aziz Autonomos Kilisesi'ne çıktılar. Mavrikius Gut hastalığı sebebiyle yola devam edemedi ve ailesi ile birlikte Nikomedia'da (İzmit) kaldı. Fakat oğlu Theodosios, onun isteği üzerine II. Hüsrev'e gitmek için yola koyuldu ve Nikaea'ya (İzmit) geldi (Simocatta, 1997; Whitby, 1999). Bu sırada Mavrikius'un kayınpederi Germanus, saklandığı yer olan Ayia Sophia'dan çıkarak iktidarı ele geçirme hevesine düştü. Tahtı ele geçirmek için Maviler ve Yeşillerin desteğine ihtiyacı vardı. Yeşillerin lideri Sergios'tan yardım istemişse de demenin üyeleri Phokas'ın tarafını tutmayı yeğlemişlerdi (Simocatta, 1997; Whitby, 1999). Phokas ve beraberindeki ordu artık Konstantinopolis'e varmak üzereydiler. Yeşil demenin şefleri 25 Kasım 610'da bağlılıklarını bildirmek üzere şehre girmeden orduyu ve Phokas'ı karşıladılar. Halk onu tanımamasına rağmen bu yeni imparatorun, onlara refah getireceğini düşündükleri için Phokas'ı coşku ile karşıladı. Şehre törenlerle giren Phokas, Saint-Jean Baptiste (Yahya Peygamber) kilisesinde taç giydi, karısı Leontia'yı ise *augusta* mertebesine yükseltti. Ertesi gün ise halkı selamlamak için meydana çıkan imparator, onları selamlarken bir yandan da avuç avuç altın saçıyordu. Daha sonraki günlerde ise askerlere tahta çıkışının bahşişi ve isyan etmelerinin ücretini fazlaca ödeyecekti (Agapius, 1912; Simocatta, 1997).

Yaptığı gösterişli hareketlerin ardından şimdi sıra selefi olan Mavrikius ve oğullarını öldürmeye gelmişti. Aslında tahta çıkar çıkmaz onları yakalamak için askeri bir birliği Nikomedia'ya göndermişti. Çok geçmeden askerler tarafından yakalanan Mavrikius, onlara karşı hiçbir mukavemet göstermedi. Hastalığı ilerlemiş durumdaydı ve artık gücü kalmamıştı. Kaybettiğinin farkındaydı bu sebeple yüzüğünü Nikaea şehrine ulaşmış olan oğlu Theodosius'a gönderdi ve ona hızlı bir şekilde dönmesini emretti. Theodosius felaketinin farkında olmasına rağmen babasına itaat ederek, Nikomedia'ya geri döndü. Komutan Lilios'un önderliğindeki askerler ilk önce Mavrikius'un gözleri önünde dört oğlunu öldürdüler. Biraz sonra ise tek darbe ile 27 Kasım Salı günü imparatoru katlettiler. Mavrikius ve oğullarının başı, kesildikten sonra İmparator Phokas'a götürüldü. Onun emriyle kesilen başlar Evdomon'daki Tribunalium alanında sergilendi, vücutları ise denize atıldı. Karısı, kızları ve kayın pederi ise manastıra kapatıldı (Theophanes, 1982; Simocatta, 1997; Whitby, 1999; Liebeschuetz, 1991).

2.4. İmparator Phokas ve Maviler (603-607)

Phocas, 25 Kasım'da tahta çıktığında ordunun alt kademelerinden ve sıradan halktan destek almıştı. Ancak, sivil ve askerî aristokrasi ve Maviler ona karşıydı. İstikrarlı bir politikası olmayan Phocas, aristokrasiyi yanına çekmeye ve Mavi Deme ile dost olmaya çalıştı. Aynı zamanda, Mavrikius tarafından büyük zahmetle biriktirilen tüm tasarrufları israf etti. Ordunun ve

yönetimin düzenini bozdu, iyi subayları yavaş yavaş ortadan kaldırdı. İsyan ve ayaklanmalar sebebiyle imparatorluktaki iç savaş Anadolu'nun her yerine yayıldı. Maviler ile Yeşiller arasındaki düşmanlık Doğu eyaletlerinde tamamen dinî ve milliyetçi, Konstantinopolis'te ise hükümet karşıtı bir yapıda gittikçe büyüyordu. 603 yılının başında, Hippodrom'da atlı yarışlar sırasında Yeşiller Cochlia'da toplandılar bu sırada Phocas kendi koltuğuna giderken Konstantina'yı suçlamaya başladılar⁷. Yeşillerin saldırısı karşısında Phocas, Konstantina ve kızlarını öldürmeye karar verdi. İmparatorun kendisi ve kızlarını öldüreceğini haber alan Konstantina, babası Germanos'un yardımıyla Ayia Sophia'ya kaçtı. Phocas muhafızlara onları zorla çıkarmalarını emretti. Patrik Kyriakos bu duruma müdahale ederek kiliseye sığınanların dokunulmaz olduğunu hatırlattı. Böylece Phocas, onlara zarar vermeyeceğine yemin ettikten sonra onları Nea Metanoia Manastırı'na götürdü ve oraya kapattı. Germanos ise Phocas'ın kendisinden kurtulma arzusuna karşı korunmak için bir keşiş olup evinde inzivaya çekildi. Olaylar yatışmış olarak görünse de 603 yazında, bilinmeyen bir nedenle, Yeşiller ve Maviler birbirine girdi. O zamanlar Yeşillerin Deme Başkanı John Kroukis idi. İki demenin aralarında olan kavga bir isyana dönüştü ve Yeşiller, şehir merkezi olarak bilinen Lausos'tan Eparch'ın Praetorium'una ve Konstantin Forum'unun (Çemberlitaş) karşısındaki Arca'ya kadar olan Mese'yi yaktılar (Mango, 2001). Bu bölgede gümüşçüler, kürkçüler, kuyumcular gibi zengin tüccarların dükkanları bulunuyordu. Bu isyanın ya da kavganın kazananı Mavi Deme oldu, Yeşiller ise ağır kayıplar verdiler. İmparator Phocas'ın olaylara tepkisi ise hızlı ve korkunç oldu. İmparator, Praetorium ile Konstantin Forum'u arasında kalan ve isyanlar sırasında yakılan mahallede, Mavrikios'un destekçisi olan Yeşillerin gözdesi John Kroukis'i canlı bir şekilde yakarak tepkisini gösterdi. Yeşiller, bu dönemden itibaren Phocas'tan nefret etmeye başladılar. Mavi Deme ise Phocas'ı desteklemeye devam etti (Stratos, 1980).

Muhtemelen 607 yılında Phokas, kızı Domentzia'yı ünlü general ve Patrici Priskos ile evlendirdi. Bu evlilik kuşkusuz siyasî bir nitelik taşıyordu. Çünkü Phokas, yapılacak evlilikle altmış yaşında olan Priskos'un seçkin bir üyesi olduğu Bizans aristokrasisine yaranmak istiyordu. Düğün büyük bir ihtişamla ve bir istisna olarak genellikle kraliyet düğünlerinin yapıldığı Saray'daki Aziz Stephen Kilisesi'nde değil Marina Sarayı'nda kutlandı. Düğünden sonra yarışların yapıldığı Hipodrom'a Demeler, Phokas ve imparatoriçe Leontia'nın defne yapraklarıyla süslenmiş heykellerini ve bunların yanına da Priskos ve Domentzia'nın diğer heykellerini yerleştirdiler. Genellikle her şeyden şüphelenen Phokas, kızının ve Priskos'un defnelerini gördüğünde öfkeleni ve derhal yok edilmelerini emretti. Bu sırada hipodromda bulunan halk, bir

süre önce tutuklanan, demelerin iki üyesi Theophanes ve Pamphilos için Phokas'a merhamet göstermesi için bağırıyorlardı. Priskos ve kızının defne yapraklarıyla süslenmiş heykellerinde takılı kalan Phokas ise halkın merhamet isteğine tepkisiz kaldı. Onun tepkisiz kalması halkı öfkелendirdi ve kalabalık çok geçmeden ayaklandı, demeler ise imparatora karşı güçlerini birleştirdiler. Demeler imparatora karşı hareket edecekleri sırada o, korkup Hipodromdan ayrıldı (Agapius, 1912; Stratos, 1980).

2.5. Phokas'ın Tahttan İndirilmesi ve Yeşillerin Herakleius'a Desteği (610)

İmparator Phokas, tahtta kaldığı süre içinde selefi Mavrikius'a yakın ve ona hizmet etmiş olanların canını almak için sürekli bir şekilde uğraş verdi. Mavrikius ve oğullarından sonra Konstantinos Lardys ve Petrus'un hayatlarına son verdi. Döneminin sonuna doğru çıkan iç karışıklıklar ve artık halkın Phokas'ı istememesi sebebiyle ortalıkta çeşitli dedikodular dönmeye başlamıştı. Bu dedikodular arasında Germanus'un tahtı ele geçirme isteğinin olduğu söylendi. Bu haber imparatora iletdikten sonra, daha önce canlarını bağışlayıp manastıra kapatmış, Germanus, İmparatoriçe Konstantina ile üç kızı öldürüldü (Simocatta, 1997; Theophanes, 1982). Şiddet ve ölümlerin ardı arkası kesilmeyince imparatorluk gittikçe kaosa sürüklendi (Theophanes, 1982; Moss, 1948; Sivrioğlu, 2015). Komutanların bir kısmının öldürülmesi sebebiyle ordu zayıfladı ve Sâsânîler ile yapılan savaşlar başarısızlığa uğradı. Sâsânî ordusu, Khalkedon'a (Kadıköy) kadar ulaştı. Başkent ve ülke genelinde yaşanan kargaşaya Kuzey Afrika'da Kartaca Genel Valisi Herakleius kayıtsız kalamadı. Derhal Kartaca'da isyan hazırlığına başladı ve komutayı da oğlu Herakleius'a bıraktı. Ayrıca isyanı iki koldan yürütmek isteyen baba Herakleius, yardımcısı olan Gregoras'ın oğlu Niketas'ı da oğluna destek olması için yanına verdi. Genç Herakleius, güçlü bir ordu ve donanma eşliğinde 608 yılında Konstantinopolis'e doğru harekete geçti. Niketas ise Mısır'a doğru hareket ederek Konstantinopolis'e varmadan önce Alexandria'yı (İskenderiye) ele geçirdi. Alexandria'nın alınmasıyla başkente giden tahıl ikmal kesildi. Herakleius ise donanma ile 610 yılında Thessaloniki/Selanik Limanına vardı. Halk tarafından coşkuyla karşılandıktan sonra yoluna devam etti. Konstantinopolis'e varmak için acele etmeyen Herakleius 3 Ekim 610 Cumartesi günü, donanmasını Haliç'in önüne demirledi. Gemilerin direklerinde kutsal emanetler ve Hz. Meryem'in ikonları vardı. Aynı zamanda Niketas büyük bir piyade kuvvetiyle Pentapolis'ten (Kuzey Afrika) başkente geldi. Halk Phokas'tan yeterince bezmişti bu sebeple tahtı almak için gelen Herakleius hiçbir mukavemetle karşılaşmadı. Aynı zamanda Yeşillerin lideri Priskos ile uzun süredir devam eden yazışmalar sebebiyle Herakleius, halk ve Yeşiller tarafından iyi karşılanacağını biliyordu. (Theophanes, 1982; John of Nikiu, 1913; Nikephoros, 1990; Oman, 1908). 4 Ekim 610'da Konstantinopolis

limanına varan Herakleius, ardındaki birlikler ve başkent halkıyla beraber Phokas'ın üzerine yürüdü. Çok kısa bir süre sonra halk, zorba imparatorları Phokas'ı yakalayarak giysileri çıkarılmış bir şekilde Herakleius'un gemisine getirdi (Paschal, 1989). Huzuruna çıkarılan Phokas'a, Herakleius: "İmparatorluğu bu şekilde mi yönetiyorsun?" diye sorduğunda Phokas, "Sen daha mı iyi yöneteceksin" diye karşılık verdi. Bu cevabın ardından Phokas'ın bedeni parçalara ayrıldı ve daha sonra yakıldı⁸.

Phokas'ın ölümünün ardından Herakleius, Aziz Stephen Şapeli'nde, Patrik Sergios tarafından taç giydi (Monachi, 1978; Theophanes, 1982; Agapius, 1912; John of Nikiu, 1913; Runciman, 1966; Nikephoros, 1990; Sebeos, 1999; Oman, 1908; Demirkent, 1998). Herakleius dönemiyle beraber Hiziplerin özellikle siyasî meseleler üzerinde olan etkileri azaldı. Bunun nedeni, Herakleius'un demelere ölümcül bir darbe indiren ve siyasî gerilemelerine yol açan yönetim reformlarıydı. Bu durumun göstergesinin, demelerin artık siyasî gösterilere katılmamaları olduğunu görebiliriz. Ancak Herakleius'un ölümünden sonra durum değişmiş ve demeler Bizans'ın siyasî hayatında önemli bir rol oynadıklarını defalarca kanıtlamışlardır. Örneğin, Heraklonas'ı (641), baba bir kardeşi İmparator III. Konstantin ile (641) ortak imparator olarak taçlandırmaya zorladılar. II. Konstans (641-668) döneminde Martina'yı onaylamadıklarını gösterdiler. II. Justinianus (685/695-705/711, Leontius (695-698) ve Apsimaros (698-705) dönemlerinde ve VII. VIII. ve IX. yüzyıllar boyunca siyasî, sosyal ve dinî hayatta aktif oldular (Agapius, 1912; Stratos, 1980).

Sonuç

Konstantinopolis Hipodromu sadece bir eğlence merkezi değil, aynı zamanda Bizans İmparatorluğu'nun siyasî ve toplumsal hayatını derinden etkileyen bir alan olmuştur. Hipodromda düzenlenen atlı araba yarışları, toplumu bir araya getiren bir gösteri olmanın ötesine geçmiş, imparatorların politikalarını ve taht değişikliklerini etkileyen önemli bir güç odağı haline gelmiştir. Bayraklarının renkleri Yeşil, Mavi, Kırmızı ve Beyaz olarak adlandırılan dört takım, spor kulübü kimliğini aşarak siyasetin doğrudan bir parçası olmuştur. Bu takımların imparatorlara duyduğu sempati ve destek, halk arasında büyük yankılar uyandırmış ve imparatorların popülaritesini belirleyen etmenlerden biri olmuştur. Özellikle IV. ve VI. yüzyıllarda bu hizipler, ayaklanmalara ve taht mücadelelerine doğrudan katılarak, imparatorların kaderini tayin etmişlerdir. Anastasius, I. Justinianus ve Mavrikius dönemlerinde yaşanan isyanlar, hipodromun bir güç merkezi olarak nasıl işlediğini açıkça göstermektedir. Hipodrom sadece sporun değil, aynı zamanda Bizans İmparatorluğu'nun siyasî yapısının bir yansıması olarak görülmelidir.

⁸ Halk, Phokas'ı ele geçirip onu Öküzler Formu'nda yakarak öldürmüştür; (Theophanes, 1982).

Kaynaklar

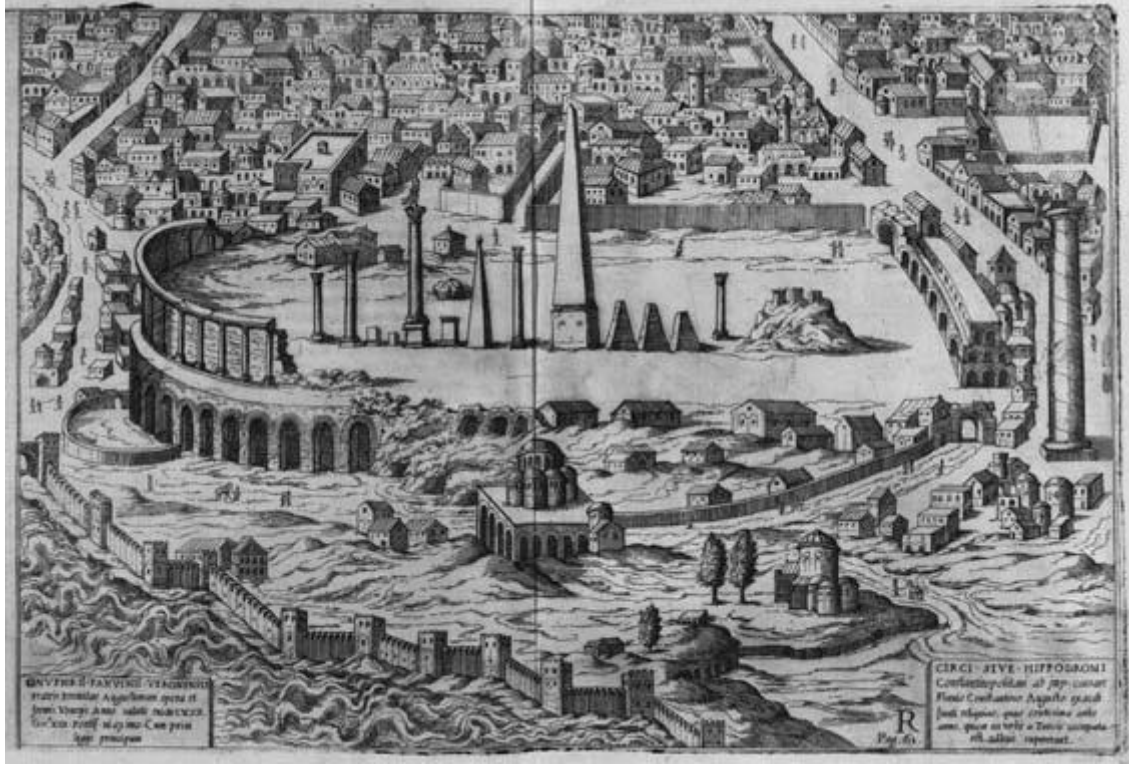
- Akyürek, E. (2021). *The Hippodrome of Constantinople*. Cambridge University Press.
- Agapius. (1912). *Kitab al-Unvan, histoire universelle écrite par Agapius (Mahboub) de Menbidj*. A. A. Vasiliev (Ed. & Trans.). Roger Pearse.
- Agathias of Myrina. (1975). *The histories* (Trans. J. D. Frendo). de Gruyter.
- Altunbeğ Turgut, C. (2022). Maviler ve Yeşiller: Bizans atlı araba yarışları çerçevesinde taraftar grupları. *Türk Akademik Dergiler (TAD)*, 41 (71), 118-153.
- Andronicos, M. (2002). *The Greek Museums National Museum*. Ekdotike Athenon.
- Bassett, S. (1991). The antiquities in the Hippodrome of Constantinople. *Dumbarton Oaks Papers*, 45, 87-96.
- Bassett, S. (2004). *The urban image of Late Antique Constantinople*. Cambridge University Press.
- Berger, A. (2013). *Accounts of medieval Constantinople: The Patria*. Harvard University Press.
- Cameron, A. (1973). *Porphyrius the Charioteer*. Routledge.
- Cameron, A. (1993). The Mediterranean World in Late Antiquity, A.D. 395–400. Routledge.
- Chronicon Paschale. (1989). 284–628 AD. Whitby, M., and M. Whitby (Ed.). Liverpool University Press.
- Choniates, N. (1984). *City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*. (Trans. H. J. Magoulas). Wayne State University Press.
- Constantine VII Porphyrogenitos. (1999). *Circus factions: Blues and Greens at Rome and Byzantium*. Oxford Clarendon Press.
- Constantine VII Porphyrogenitos. (2012). *The book of ceremonies*. (Trans. A. Moffatt & M. Tell). Australian Association for Byzantine Studies.
- Çoban, B. Z. (2013). Doğu Kiliseleri ve Monofizitizm. *Milel ve Nihal Dergisi*, 10 (2), 13-27.
- Daş, M. (2015). Bizans İstanbul’unda Siyasi Gelişmeler. İçinde. *Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi*, II, 30-57.
- Dagron, G. (2010). From one Rome to the other, Hippodrome/At Meydanı. in B. Pitarakis & E. Işın (Eds.), *Istanbul’s history*.

- Demirkent, I. (1998). Herakleios. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C.17, s. 210-215). TDV Yayınları.
- Emerson, W., & Nice, R. L. (1951). Hagia Sophia: The collapse of the first dome. *Archaeology*, 4, 94–103.
- Frend, W. H. C. (1987). Monophysitism. in M. Eliade (Ed.), *Encyclopedia of religion* (Vol. 10, pp. 66-68). MacMillan.
- Georgii Monachi. (1978). *Chronicon II*. (C. de Boor, Ed.). Stuttgart.
- Greatrex, G. (1997). The Nika riot: A reappraisal. *JHS*, 117, 60-86.
- Gibbon, E. (2020). *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi IV*. (Trans. A. Baltacıgil). Indie Yayınları.
- Gilles, P. (1988). *The antiquities of Constantinople*. (Trans. J. Ball). (2nd ed.). Italica Press.
- Humphrey, J. H. (1986). *Roman circuses: Arenas for chariot racing*. Batsford.
- John of Nikiu. (1913). *Chronicle*. (Trans. R. H. Charles). Messrs. Williams & Norgate.
- Harris, J. (2017). *Constantinople: Capital of Byzantium*. Bloomsbury Publishing.
- Jones, A. H. M. (1964). *Later Roman Empire 284-602: a Social Economic... Survey: maps*. B. Blackwell.
- Kazhdan, A. P. (2005). *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Oxford University Press.
- Krüger, G. (1994). Monophysitism. *Encyclopedia of Religion and Ethics, Edinburg*, 8, 811-817.
- Liebeschuetz, W. (1991). The circus factions. *Convegno per Santo Mazzarino: Roma, 9-11 maggio 1991.-(Saggi di storia antica; 13)*, 163-185.
- Liddell, H. G. (1940). *A Greek and English lexicon*. Clarendon Press.
- Liddell, H. G., & Scott, R. (1901). *A Greek-English lexicon*. American Book.
- Luce, A. A. (1920). *Monophysitism: Past and present*. Society for the Promotion of Christian Knowledge.
- MacLagan, M. (1968). *The city of Constantinopolis*. Thames and Hudson.
- Malalas. (1986). *The Chronicle*. (Trans. E. Jeffreys, M. Jeffreys, & R. Scott). Australian Association for Byzantine Studies.
- Magdalino, P. (2010). Byzantium= Constantinople. *A companion to Byzantium*, 43-54.
- Mango, C. (2010). A history of the Hippodrome of Constantinople. In B. Pitarakis & E. Işın (Eds.), *Hippodrome/At Meydanı: A stage for Istanbul's history I*. Pera Müzesi Yayını.

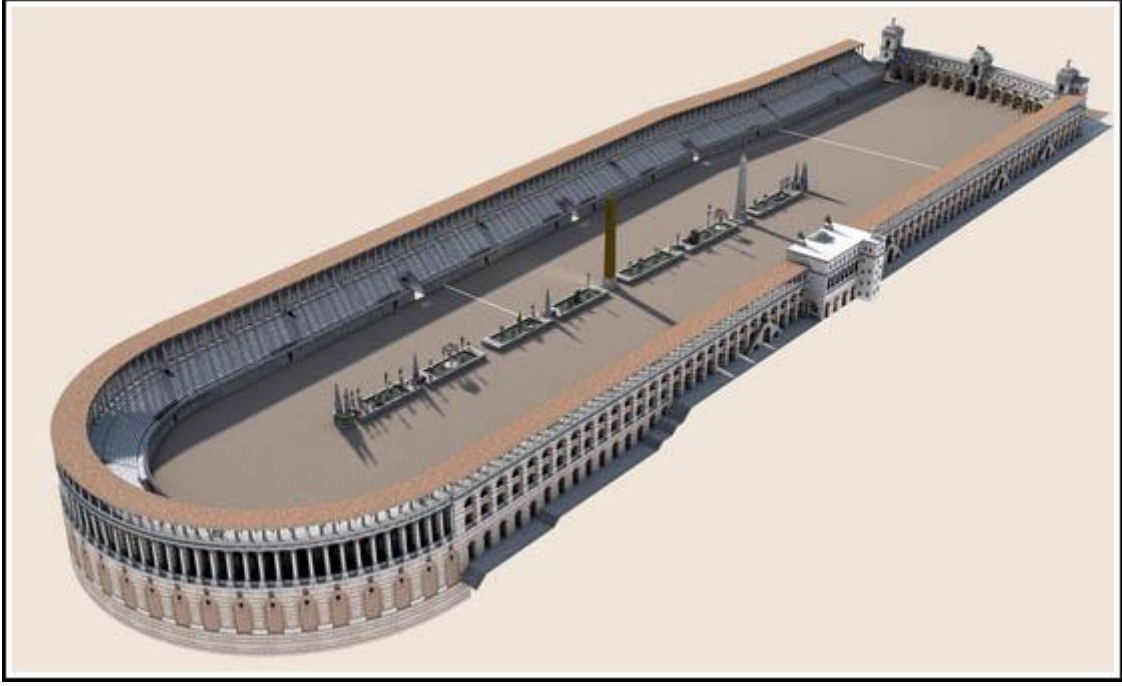
- Madrigal, M. (2014). *Anadolu'nun ekümenik konsilleri*. Kitab-ı Mukaddes Şirketi.
- Meier, M. (2003). Die Inszenierung einer Katastrophe: Justinian und der Nika-Aufstand. *ZPE*, 142, 273-300.
- Minorsky, V. (1950). Marvazi on the Byzantines. *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves*, 10, 461-462.
- Mitchell, S. (2016). *Geç Roma İmparatorluğu tarihi M.S. 284-641*. (Çev. T. Kaçar). TTK Yayınları.
- Monachi. (1978). *Chronicon*. Stvtgardiae in Aedibvs.
- Moss, L. B. (1948). The history of the Byzantine Empire: An outline from M.S. 330 to the Fourth Crusade. In N. H. Boynes & H. Moss (Eds.), *Byzantium: An introduction to East Roman civilization*. Harvard University Press.
- Oman, C. (1908). *The Byzantine Empire*. Putnam's.
- Pitarakis, B., & Işın, E. (Eds.). (2010). *Hippodrom/Atmeydanı: İstanbul'un Tarih Sahnesi/Hippodrome/Atmeydanı: A Stage for Istanbul's History*. (2nd ed.). Pera Müzesi.
- Prokopius. (2002). *İsyân ve veba*. (Trans. A. Çalap). Lir Yayınları.
- Runciman, S. (1966). *Byzantine Civilisation*. London: University Paperbacks.
- Simocatta. (1997). *History*. M. Micheal & Whitby (Eds.). Oxford University Press.
- Sivrioğlu, U. T. (2015). Bizans İmparatorluğu'nda Yahudiler (330-1453). *History Studies (Special Issue on Byzantine)*, VII, 299-132.
- Stratos, A. N. (1980). *Byzantium in the seventh century: Volume V Justinian II, Leontius and Tiberius (685-711)*. Adolf M. Hakkert.
- Sturluson, S. (1961). *Heimskringla: Sagas of the Norse kings*. (Trans. S. Laing). Dent.
- Theophanes. (1982). *The Chronicle of Theophanes*. (Trans. H. Turtledove). University of Pennsylvania Press.
- Vasil'ev, A. A. (1952). *History of the Byzantine Empire (324-1453)*. The University of Wisconsin Press.
- Whitby, M. (1999). The violence of the circus factions. *Organised crime in Antiquity*, 229-53.

Ekler

1. 1480'de Hipodrom'un görünümü; Onofrio Panvinio, *De ludis circensibus* (1600), İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi

2.Hipodromun Restitüsyonu, Byzantium1200.org (T. Öner)

3.Dikilitaş (Theodosius Dikilitaşı) –Sultanahmet-Fatih-İstanbul (Erol Şaşmaz)

